

kurzu, tu pa bi se nanjo enostavno naslonili. S tem bi pridobili prostor za marsikatero metodološko in drugo neposredno aplikativno spoznanje. Toda tudi tak, kakršen je, je učbenik spodbuden korak in koristna izkušnja. Ni samo zanimiv poskus, temveč je tudi svojevrstna novost.

Darko Radinja

IZ INOZEMSKÉ GEOGRAFSKÉ KNJIŽEVNOSTI

Geografija v sisteme nauk. Sovremene probleme geografii. Leningrad 1987, str. 212.

Kot drugo knjigo v zbirki *Sodobni problemi geografije* je Geografsko društvo Sovjetske zveze izdalo zbornik z gornjim naslovom, ki obravnava notranjo strukturo geografije ter njeno povezovanje z drugimi vedami. Ker so to temeljna vprašanja geografske znanosti, nas delo toliko bolj zanima. O tem razpravlja tokrat vrsta sovjetskih geografov, ki v 14 prispevkih z različnih strani obravnavajo položaj in pomen geografije v sistemu znanosti. Posebno pozornost namenjajo ekonomsko-socialni geografiji, ki je bila v SZ, kakor vemo, v marsičem zapostavljena v primerjavi s fizično geografijo. Prav tako se posvečajo tudi perspektivam, ki naj jih ima geografija zaradi naraščajoče integracije v znanosti pa tudi zaradi zapletenih praktičnih vprašanj, ki so v današnjem času na teritorialnih ravneh povezane s socialno-ekonomskim razvojem Sovjetske zveze.

V zborniku moremo razlikovati pravzaprav tri osnovne dele. V prvem je v ospredju pretres najbolj splošnih vprašanj, ki se nanašajo na strukturo in notranjo povezanost geografije ter na njene sodobne naloge, v drugem so osvetljene možnosti geografske sinteze (načenja jih zlasti razprava Gorškova), v tretjem delu pa so živa vprašanja ekonomske in socialne geografije ter zunanje povezave tega »bloka« (po naše družbene geografije), kar načenja zlasti skupna razprava Čistobarjeva in Šarigina.

Avtorjem zbornika je skupno, da priznavajo upravičenost prevladujočih integracijskih teženj v (sovjetski) geografiji. Ni naključje, da je med prvimi prispevki razprava Sauškina, ki je k uveljavljanju tega koncepta že doslej največ prispeval. Avtorje združuje tudi optimizem, s katerim zrejo na nadaljnje perspektive geografske vede. Osnove tega optimizma pa vidijo, kar je zelo značilno, v samem fenomenu geografije, da namreč združuje v sebi dva »bloka« znanosti (po novi terminologiji), ki sta si različna po naravi svojih zakonitosti. Ob tem omenjajo, da so se nekatere koncepcije in pojmovanje geografije uveljavile v praksi širših raziskovanj, tako tudi koncepcija fizično-geografske in ekonomske regionalizacije, koncepcija teritorialnih proizvodnih kompleksov itd.

Zanimivi so razlogi, s katerimi avtorji utemeljujejo potrebo po ponovnem pretresu teoretske in druge zasnove sovjetske geografije. V skupnem uvodu namreč podčrtujejo protislovnost sedanjega položaja geografije in njene družbene vloge. Po eni strani doslej menda še ni bilo tako velikih in zapletenih družbenih potreb po razreševanju izjemno pomembnih praktičnih problemov, ki so geografske narave, po drugi strani pa naj bi bila geografija na nekakšni prelomni stopnji svojega razvoja. To sega od premagane deskripcije do favorizirane konstruktivnosti, od njene razdrobljenosti do kompleksnosti in tudi enotnosti, kar prinaša vrsto problemov, ki so tako resni, da se včasih govori o krizi geografije.

Položaj geografije naj bi bil protisloven že v sistemu znanosti in podobno naj bi bilo z odnosi znotraj nje. Oboje pa naj bi bila posledica tega, da gre za vmesno znanost, ki združuje v sebi dva različna »bloka« – naravnega in družbenega. To pa naj bi se zaradi sedanje integracije znanosti kazalo kot njena pomanjkljivost pa tudi kot

lastnost, ki zmanjšuje možnosti za njeno uspešnost, ko gre za kompleks interdisciplinarnih raziskovanj.

Po izraženem mnenju premaguje geografija omenjena protislovja preveč stihjsko: spreminja in bistveno razširja tematiko svojih raziskovanj, narašča pomen ekologizacije in sociologizacije geografskih raziskovanj; prednost dobivajo teme, ki v preteklosti niso bile deležne pozornosti in so bile še pred enim ali dvema desetletjema docela neznane. Značilno je nadalje naraščajoče povezovanje geografije z drugimi vedami in njihovimi kompleksi: ekologijo, sociologijo, demografijo in nekaterimi novimi usmeritvami v znanosti, npr. globalistiko in futurologijo. Sem spada tudi razvoj geoeкологије, medtem ko prostorska analiza pridobiva na pomenu v nekaterih drugih vedah. Sploh pa narašča val novih raziskav in usmeritev, ki jih narekujejo različne družbene potrebe sedanjega časa.

Vse to po izraženem mnenju sili, da se geografi zamislijo nad sedanjim položajem svoje vede, da razmislijo o njeni notranji strukturi in o nekaterih stereotipnih predstavah o njej. Zato ni naključje, opozarjajo avtorji, da so se v zadnjem desetletju v Sovjetski zvezi močno pomnožila teoretska dela in da v njih prevladuje koncepcija enotnosti geografije in v ospredju zanimanja so vprašanja tesnejšega povezovanja obeh njenih »blokov« ter njunega stapljanja.

Na vsa ta vprašanja, ki se pojavljajo v sovjetski geografiji, skuša zbornik tudi odgovarjati. Pri tem ni brez pomena dejstvo, da se od dosedanjih podobnih prizadevanj razlikuje zbornik po dveh stvareh. Prvič po tem, da se pojavlja kot kolektivno delo, pri tem pa vendarle ne izhaja iz kakršnih koli apriorno enotnih stališč, temveč vsebuje med seboj različne in včasih tudi nasprotujoče si poglede, kar pa je glede na to, da se tovrstne razprave šele začenjajo, tudi naravno. Druga značilnost je, da se avtorji ne izogibajo vprašanjem o povezanosti geografije navzven, z drugimi vedami, saj je pri tem, ko analizirajo njeno notranjo strukturo, težko prezreti njene zunanje povezave, posebno zaradi sedanjih integracijskih težev v znanosti nasploh. Poleg tega zunanje zveze otipljivo vplivajo na oba »bloka« geografije (ekologizacija geografije predvsem na naravni blok, sociologizacija na družbenega), toda izraženo je mnenje, da obe tendenci vplivata tudi na integracijo same geografije.

Po prikazanem mnenju součinkovanje notranjih in zunanjih zvez spreminja samo strukturo geografije zaradi vplivov naraščajoče integracije s sosednjimi vedami in njihovimi kompleksi. Tudi to naj bi pripomoglo k medsebojnemu povezovanju geografskih ved na višji ravni.

To je seveda le nekaj, komaj nakazanih misli iz celotnega kompleksa obravnavane problematike. Njena obravnava ni pomembna le teoretsko in metodološko, temveč tudi stvarno. Pa tudi po tem, da ne poteka več togo ideološko, kakor v preteklosti.

Ni dvoma, da bi bila pok. prof. Ilešiču, vnetemu zagovorniku enotne geografije, vsa ta prizadevanja, ki postajajo v sovjetski geografiji čedalje bolj živa, v veliko zaščeno, čeprav so med enim in drugim pogledi še marsikateri razločki. Ne gre namreč za enostavno restavracijo enotne geografije, temveč za približevanje, ne toliko s spremenjenimi pogledi, kolikor na drugačni ravni. Prezreti namreč ne smemo, da sovjetski geografi, ki se s tem ukvarjajo, ne govorijo o enotni geografiji, temveč o enotnosti v njej in tudi ne o fizični in družbeni geografiji, temveč o dveh spajajočih se »blokkih«, kar pa niso le terminološka razlikovanja. Še manj govorijo o regionalni geografiji, pač pa o teritorialno-proizvodnih kompleksih, kar so prav tako pomembni pomenski razločki. Višja raven teh razlik naj bi se naposled kazala v celotni strukturi integrirajoče geografije, kakor jo sedaj koncipirajo. Čeprav so za tistega, ki je že doslej spremljal nova teoretska utemeljevanja v sovjetski geografiji, sedanja prizadevanja razumljiva, je vendarle novo, da se pojavljajo širše in bolj organizirano. Bistveno

pa je, da so vsa razmišljanja, še zlasti kadar jih teoretsko utemeljujejo, zelo instruktivna tudi za našo geografo. V Geografskem vestniku bomo zato o njih še poročali. Med drugim tudi zaradi tradicije, povezane s prof. S. Ilešičem.

Darko Radinja

Goldberg V. M., Vzaimosvjaz zagrjaznenija podzemnyh vod i prirodnoj sredy, Leningrad 1987, str. 245.

Monografija obravnava širok krog vprašanj, ki se tičejo osnov in razsežnosti onesnaževanja podzemeljskih voda ter različnih značilnosti njihovega širjenja pa tudi součinkovanja s kameninami. Posebna pozornost je namenjena njihovem onesnaževanju zaradi pronicanja že kontaminiranih površinskih voda v tla ter širjenju in prognoziranju njihovega degradacijskega režima.

Medsebojno povezano onesnaževanje podzemeljskih voda in drugega naravnega okolja obravnava avtor zelo sistematično. Najprej osvetli ustrezne pojme, prikaže različne snovi, ki onesnažujejo podzemeljske vode, oriše oblike onesnaževanja ter njihove vire. Pri tem teoretska in metodološka vprašanja podkrepi z dokaznim gradivom ne le iz Sovjetske zveze, temveč tudi od drugod.

Posebno poglavje namenja posledicam medsebojne zavisnosti onesnaževanja podzemeljskih voda in drugih členov okolja, v tretjem pa razsežnostim tega onesnaževanja in še posebej njihovem prognoziranju. Četrto poglavje je namenjeno širjenju različnih snovi, ki podzemeljske vode kontaminirajo, modelom njihovega migriranja ter samočistilni sposobnosti podzemeljskih voda.

Posebej se avtor posveča formiranju območij z onesnaženimi podzemeljskimi vodami glede na vire onesnaževanja (industrijski, komunalni, kmetijski itd.). Pri tem posebno pozornost namenja vplivom onesnaženih padavin na pedološko odejo in na podzemeljske vode, zadrži se pri vplivu termoelektrarn kot prevladujočemu viru tovrstnega onesnaževanja.

Nadalje prikazuje, kako se lastnosti površinskih in podzemeljskih voda medsebojno povezujejo in kako se pri tem spreminja njihova mineralizacija zaradi vpliva rečnih voda in njihovega pronicanja v tla ali pa zaradi intruzij morske vode.

Deveto poglavje obravnava, kako ugotavljamo stopnjo zaščitenosti podzemeljske vode glede na pronicanje onesnažene površinske v tla. Deseto, zadnje poglavje pa osvetljuje vprašanja monitoringa, namenjenega sprotnemu spremljanju onesnaženosti teh voda. Podaja zlasti principe takega monitoringa in govori o osnovni, regionalni, lokalni in posebni mreži, o programu opazovanj, ustreznih poligonih itd.

Krajše poglavje odmerja avtor kompleksnemu proučevanju obravnavanega pojava na primeru industrijske regije, kar je pomembno tudi za manj specializirane geografske raziskave.

Celotno delo izzveni v ugotovitev, da je onesnaževanje podzemeljskih voda ne le obsežno, temveč tudi precej zapleteno vprašanje, ki terja kompleksno preučevanje. To se začne že na površju pri primarnih in sekundarnih virih onesnaževanja. Posebej poudarja pomen, ki ga ima za kvaliteto podzemeljske vode pedološka odeja, naglašča zlasti njeno varovalno vlogo, ki je posledica tega, da se v njej odvijajo zelo aktivni fizikalno-kemijski in biološki procesi, s katerimi se škodljive snovi razmeroma naglo transformirajo. Med posebnostmi omenja onesnaženost podzemeljskih voda, ki jo povzročata antropogeno nastali plinski oblak v aeracijski coni tal, kar je značilno zlasti za podzemeljske vode, onesnažene z ogljikovodiki.